

مؤسسه فرهنگی ایگوموس ایران
گروه تخصصی متن

گزارشی از: کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران ارگ بم. هفتم تا دوازدهم اسفند ماه ۱۳۷۴

دکتر سیدباقر آیت‌الله‌زاده شیرازی

سرمقاله مجله اثر، دوره ۱۷، شماره‌های ۲۶-۲۷

شهریور ۱۳۷۵

نخستین «کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران» به همت سازمان میراث فرهنگی کشور و با یاری شش مؤسسه و مرکز علمی پژوهشی^(۱) و بسیاری از شخصیت‌های اهل فن و تحقیق و پس از حدود دو سال تلاش به مدت شش روز در ارگ تاریخی بم کرمان در فاصله روزهای هفتم تا دوازدهم اسفند ماه برگزار گردید.

این مجمع عملاً کار خود را در روز هشتم^(۲) با سخنان آقای مهندس میرسلیم، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، زیر گنبد یخدان ارگ تاریخی بم با حضور آقای مهندس کازرونی، رئیس سازمان میراث فرهنگی کشور، و آقای بانک، استاندار کرمان، و بیش از هشتصد نفر از مدعوین آغاز کرد.^(۳)

هر چند انعکاس خبری این رخداد ملی و تاریخی در رسانه‌های گروهی به علت هم‌زمانی آن با مبارزات انتخاباتی مجلس چهارم شورای اسلامی کم‌رنگ و حتی می‌توان گفت بی‌رنگ بود ولی بازتاب مثبت و وسیع آن در محافل فرهنگی، آموزشی، تحقیقاتی، حرفه‌ای و اجرایی تا میزان زیادی این نقیصه را جبران نمود.

طبیعت فراگیر عنوان بحث کنگره و محورهای سخن آن؛ که طیف گسترده‌ای را شامل می‌شد توجه جمع کثیری از محققین و اهل نظر فن و حرفه را در رشته‌های مختلف تخصصی وابسته به خود جلب کرد.

ارسال حدود سیصد و پنجاه خلاصه مقاله و ارائه دویست و پنجاه مقاله از سوی صاحب نظران و علاقه‌مندان به مجمع، خود مؤید این معنا بود.^(۶،۵) حضور شورانگیز و گرم چهار نسل مردان و زنان فرهیخته و شائق به دیدار یکدیگر و اطلاع از نظریات هم در فضایی صمیمی و دور از تکلفات معمول فرصت مغتنمی بود که کمتر نظیر داشت.

معماران و شهرسازان معاصر، کمتر امکان اطلاع از نظریات باستان‌شناسان را درباره مسائل و ارزش‌های معماری شهرسازی عمق تاریخ داشته‌اند، هرچند که می‌توانست برایشان کسالت‌بار باشد ولی هشدار می‌دهد که این علم در محدوده تنگ پوسته نازک دوران معاصر نمی‌تواند خلاصه شود که بسیاری از مسائل امروز ما ریشه در تاریخ دارد و باستان‌شناسان ما نیز دریافته‌اند که پوسته تاریخ معاصر می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین لایه‌های کاوش‌های باستان‌شناسانه ایشان به‌شمار آید که مشحون از آگاهی‌های گردآمده از دوران‌های گذشته است. دانشجویانی که تنها نامی از استادان پیش‌کسوت خود شنیده بودند فرصت آن را یافتند که از نزدیک و رو در رو با ایشان گفتگو داشته باشند.

ایراد پنجاه و سه سخنرانی در جلسات رسمی تالار و عرضه بیش از سی سخن در جلسات میزگرد آزاد شبانه همراه با یازده نمایشگاه و بیش از چهل ساعت کار فشرده دست جمعی و تا پاسی از شب در فضای دعوت‌کننده و پرمحتوای ارگ تاریخی بم که خود زوایای جدید بحث و گفتگو را می‌گشود یکی از سازنده‌ترین رویارویی‌ها و برخورد آگاهانه نسل نو و نسل گذشته را بر اساس موضوعی مشخص و در بستر فرهنگی معین فراهم آورده بود. «جاذبه‌ها و عمق مفاهیم مستقر در تاریخ معماری و شهرسازی این سرزمین را می‌بایستی نقطه انگیزش این گردهم‌آیی به‌شمار آورد» که نقطه عطفی بود در مبادله تجربه‌های ارزشمند پژوهندگان و محققان این آب و خاک.

بسیاری از سخنان که در این مجمع طرح شد با طراوت و تازه بود آنها که به‌گونه دیگر تکرار شد در جمع کنگره بم نفسی تازه گرفت. هر چند مجمع قطعنامه‌ای را منتشر نکرد و نخواست که این سیلان و حرکت سازنده پدیدآمده در چهارچوبی متوقف و بسته شود ولی می‌توان گزیده‌ای را از آنچه که کنگره در آن به اجماع رسید قریب به مضمون به شرح زیر بیان داشت:

۱. تاریخ معماری و شهرسازی ایران با عنایت به سوابق دیرینه‌اش شایستگی آن را دارد که به‌طور مستقل مورد تحقیق قرار گیرد.
۲. تکرار این‌گونه همایش به‌منظور فراهم آوردن فضای سازنده و مناسب برخورد عقاید و آراء و شکوفایی اندیشه و عمل.
۳. تشکیل مرکز یا نهادی برای انجام مستمر مطالعات و تحقیقات تاریخ معماری و شهرسازی ایران.
۴. بازنگری در آموزش تاریخ معماری و شهرسازی ایران در سطوح مختلف.
۵. انجام تحقیقات کاربردی به‌منظور پاسخگویی به نیازهای حرفه‌ای.^(۶)
۶. آشناساختن اهل حرفه و فن و دست‌اندرکاران معماری و شهرسازی در ایران به مفاهیم و ارزش‌های تاریخی و هویت معماری و شهرسازی ملی.
۷. فراهم آوردن هرچه گسترده‌تر امکانات تولید ادبیات معماری و شهرسازی از طریق انتشار باز یافته‌ها و تحقیقات و نقد و تحلیل‌های معمارانه و شهرسازانه.

باقرشیرازی - دبیر کنگره

پی‌نوشت‌ها:

۱. مؤسساتی که در برگزاری کنگره سازمان میراث فرهنگی کشور ما رایاری دادند به شرح زیر بودند:

الف) گروه معماری و گروه شهرسازی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران

ب) دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی

ج) دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت

د) گروه باستان‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران

ه) گروه معماری و گروه شهرسازی جامعه مهندسان مشاور ایران

و) مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی

۲. روز هفتم اسفند اختصاص به مسائلی نظیر نام‌نویسی شرکت‌کنندگان در کنگره، استقرار میهمانان، برپایی نمایشگاه‌های مرتبط با کنگره و نظایر آن داشت. لازم به یادآوری است که به علت بعد مسافت محل برگزاری کنگره برخی از میهمانان یک دو روزی زودتر در محل حضور یافتند.

۳. جناب آقای دکتر حسن حبیبی، معاون اول ریاست جمهوری که قرار بود با سخنان خود کنگره را روز هشتم اسفند ماه افتتاح فرمایند متأسفانه به علت ضرورت پذیرایی از یک شخصیت خارجی از حضور در کنگره عذر خواستند.

۴. محورهای عمده سخن در کنگره عبارت بودند از:

- روند شکل‌گیری فضاها و معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ

- زبان و بیان معماری و شهرسازی ایران در انتقال مفاهیم و ارزش‌ها

- سبک‌شناسی معماری و شهرسازی ایران

- محیط، معماری و شهرسازی ایران

- معماری و جامعه ایرانی

- معماری و شهرسازی معاصر ایران

- .....

و دیگر محورهای مناسب که از سوی علاقه‌مندان پیشنهاد و اعلام شد.

۵. به دلایل متعدد این مجمع همایشی ملی بود و زبان رسمی کنگره زبان فارسی، هرچند فراخوان عام مقالات به دو زبان فارسی و انگلیسی منتشر شد ولی دعوت‌های خاصی (حدود سه هزار دعوت) از شخصیت‌های علمی، فرهنگی و کارشناسی ایرانی صورت گرفت.

دلایلی که برای این امر می‌توان ارائه کرد به شرح زیر است:

- ضرورت تبادل تنگاتنگ آراء و عقاید بین شرکت‌کنندگان بدون وجود مانع زبان

- ضرورت دستیابی به تجربه‌ای در مرحله نخست در سطح ملی

- عدم وجود امکانات مالی و رفاهی برای پذیرایی از میهمانان خارجی

- تنها میهمان خارجی کنگره آقای پروفیسور فتح‌الله‌اف از جمهوری آذربایجان بود که سخنرانی مشترکی در ارتباط با موضوع اسناد شهرهای ایرانی دوره قاجاریه با برخی از اساتید دانشکده معماری و شهرسازی شهید بهشتی و کارشناسان سازمان میراث فرهنگی کشور در کنگره داشت.

چون شرط حضور در کنگره به علت محدودیت‌هایی که مکان برگزاری کنگره به وجود می‌آورد ارائه مقاله بود، خود امری بود که از تعداد شرکت‌کنندگان می‌کاست. حضور دانشجویان در کنگره نیز به علت محدودیت‌های پذیرایی در کم و کوچک بودن نسبی تالار سخنرانی منحصر به دانشجویان سال آخر دانشکده‌های معماری، شهرسازی، و باستان‌شناسی شد. حدود سیصد تن (۲۱۵ دانشجوی پسر و ۹۰ دانشجوی دختر) دانشجویان معماری، شهرسازی، و باستان‌شناسی دانشگاه‌های زیر به عنوان مستمع در فضای کنگره شرکت داشتند و به آن مفهوم و ابعاد ویژه بخشیدند:

الف) گروه باستان‌شناسی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران

ب) گروه معماری و گروه شهرسازی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران

ج) دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی

د) دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت

ه) دانشکده معماری دانشگاه آزاد تهران

و) دانشکده معماری دانشگاه آزاد شیراز

ز) گروه معماری دانشکده پردیس اصفهان

ح) گروه معماری مجتمع هنر دانشگاه یزد

ط) دانشجویان دانشگاه هنر شهید باهنر کرمان

۶. تا لحظه انتشار این شماره مجله، جلد چهارم مجموعه مقالات منتشر شده است که در مجموع چهار جلد حاوی ۱۶۱ مقاله در ۲۸۰۰ صفحه است و امید می‌رود که جلد پنجم و آخرین جلد آن پیش از پایان سال جاری در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد. سرپوشیده‌های وسیع و مناسب فضای اصطبل برای نمایشگاه‌های مرتبط به کنگره و بحث‌های آزاد شبانه آماده گردیده بود. نمایشگاه‌ها عبارت بودند از:

۱. نمایشگاه و فروشگاه کتاب مرتبط به تاریخ هنر و معماری و شهرسازی و باستان‌شناسی

۲. کتابخانه موقتی از منتخب کتاب‌های تخصصی باستان‌شناسی، معماری و شهرسازی

۳. نمایشگاه اسناد شهرهای ایرانی دوره قاجاریه

۴. نمایشگاه معرفی واحد اسناد و تحقیقات دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه بهشتی

۵. نمایشگاه نویافته‌های معبد آناهیتا در کنگاور

۶. نمایشگاه معرفی بازارهای یزد، کاشان، قزوین

۷. نمایشگاه معرفی فعالیت‌های مطالعاتی و مرمتی ارگ تاریخی بم کرمان

۸. نمایشگاه چگونگی فعالیت مرکز اسناد میراث فرهنگی کشور

۹. نمایشگاه بررسی تحولات مسجد جامع ساوه

۱۰. نمایشگاه شهر سلطانیه در تصویر

۱۱. نمایشگاه معرفی فعالیت‌های پژوهشی و اجرایی در محوطه‌ها، شهرها و بناهای تاریخی

همزمان با برگزاری کنگره، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران شماره نوزده ویژه فصلنامه آبادی را با عنوان «معماری ایران» به همین مناسبت انتشار داد. در روزهای برگزاری کنگره خبرنامه کنگره حاوی اطلاعات، دیدگاه‌ها و تراوشات فکری، هنری و ذوقی شرکت‌کنندگان در پنج شماره منتشر گردید.